

Τα Ιερά Μυστήρια της Ορθόδοξης Εκκλησίας

Τα Ιερά Μυστήρια, οι αγιαστικές, δηλαδή, πράξεις της Ορθόδοξης Εκκλησίας με τις οποίες μέσω ορατών σημείων μεταδίδεται η αόρατη χάρη του Αγίου Πνεύματος, δεν έχουν συγκεκριμένο αριθμό. Από αυτά όμως, ως βασικότερα, ξεχωρίζουν επτά, χωρισμένα σε δύο ομάδες, οι οποίες υποδιαιρούνται σε δύο υποομάδες η κάθε μία. Η πρώτη ομάδα περιλαμβάνει τα υποχρεωτικά Μυστήρια, σε αυτά που ο άνθρωπος οφείλει να συμμετέχει ώστε να νοείται ως μέλος της Εκκλησίας:

Μη επαναλαμβανόμενα

Βάπτισμα. Το Μυστήριο του Βαπτίσματος αποτελεί την είσοδο του ανθρώπου στην Εκκλησία. Με αυτό ο βαπτιζόμενος αποκαθαίρεται από το προπατορικό και κάθε προσωπικό αμάρτημα μέσω του νερού, το οποίο συμβολίζει το αίμα του Ιησού Χριστού. Η βύθιση στο νερό εικονίζει την είσοδο του πιστού στην Εκκλησία. Στα πρώτα χριστιανικά χρόνια κοινή πρακτική ήταν η βάπτιση σε ώριμη ηλικία, αφού προηγουμένως γινόταν η κατήχηση, η διδασκαλία των αρχών της χριστιανικής πίστης. Αργότερα, λόγω του μεγάλου ποσοστού παιδικής θνησιμότητας, υιοθετήθηκε ο νηπιοβαπτισμός και αντί του βαπτιζόμενου βρέφους στην ομολογία πίστης προβαίνει ο ανάδοχος, συμβολή του οποίου είναι η ύστερη κατήχηση του νέου μέλους της Εκκλησίας.

Χρίσμα. Το Μυστήριο του Χρίσματος τελείται αμέσως μετά το Βάπτισμα με την επίχριση του βαπτιζόμενου με Άγιο Μύρο. Μέσω αυτού λαμβάνει τις δωρεές του Αγίου Πνεύματος. Ως καθιέρωση του Μυστηρίου θεωρείται η κάθοδος του Αγίου Πνεύματος, με μορφή περιστεριού, επί της κεφαλής του Ιησού κατά την ημέρα της βάπτισής του από τον Άγιο Ιωάννη τον Πρόδρομο.

Πρακτική των Αποστόλων ήταν η τέλεση του Χρίσματος με επίθεση των χεριών τους πάνω στους πιστούς. Αργότερα η αύξηση των Χριστιανών, και η εκ τούτου αδυναμία των Αποστόλων να παρίστανται σε κάθε βάπτιση, τους οδήγησε να συμβουλευθούν τους επισκόπους να αλείφουν τους πιστούς με λάδι. Οι επίσκοποι αγίαζαν το λάδι μετατρέποντάς το σε Άγιο Μύρο και το απέστειλαν στους κατά τόπους πρεσβυτέρους. Σήμερα η κάθε τοπική Εκκλησία κατασκευάζει σε ειδική τελετή

Άγιο Μύρο. Η Εκκλησία της Ελλάδος σε ένδειξη σεβασμού το προμηθεύεται από το Οικουμενικό Πατριαρχείο.

Επαναλαμβανόμενα

Θεία Ευχαριστία. Στη Θεία Ευχαριστία, Θεία Κοινωνία ή Μετάληψη τελείται ο καθαγιασμός των τίμιων δώρων, άρτου και οίνου, η μεταβολή τους σε Σώμα και Αίμα Χριστού και η μετάδοσή τους στους πιστούς. Είναι το μέγιστο των Μυστηρίων της Ορθόδοξης Εκκλησίας και αυτό που καθαγιάζει την κοινωνία των συμμετεχόντων υπαλλάσσοντάς την σε Σώμα Χριστού. Πρώτος μυσταγωγός της Θείας Ευχαριστίας υπήρξε ο Ιησούς Χριστός κατά το Μυστικό Δείπνο της Μεγάλης Πέμπτης, παραγγέλλοντας στους μαθητές του να την τελούν σε ανάμνησή του. Η τελετή του Μυστηρίου της Θείας Ευχαριστίας ονομάζεται Θεία Λειτουργία. Τα τέσσερα βασικότερα λειτουργικά κείμενα της Ορθόδοξης Εκκλησίας είναι α) η Λειτουργία του Ιακώβου του Αδελφοθέου β) η Λειτουργία του Μεγάλου Βασιλείου γ) η Λειτουργία του Αγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου και δ) η Λειτουργία των Προηγιασμένων Τιμίων Δώρων. Στο Μυστικό Δείπνο ο Ιησούς Χριστός τέλεσε για πρώτη φορά το Μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας, παραδίδοντάς το στους Αποστόλους και δι' αυτών στην Εκκλησία

Εξομολόγηση. Το Μυστήριο της Εξομολόγησης ή Μετάνοιας έχει ως βάση τα λόγια του Ιησού «' Αμήν λέγω ὑμῖν, ὅσα ἔὰν δήσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένα ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ὅσα ἔὰν λύσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται λελυμένα ἐν τῷ οὐρανῷ.» Ματθ.18,18 «ἂν τινων ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφίενται αὐτοῖς, ἂν τινων κρατῆτε, κεκράτηνται.» Ιωαν.20.23 με τα οποία παραχώρησε τη χάρη της συγχώρησης των αμαρτιῶν στους Αποστόλους. Διὰ της αποστολικῆς διαδοχῆς, που υφίσταται στην Ορθόδοξη Εκκλησία, η χάρη αυτή μεταδόθηκε στους επισκόπους, οι οποίοι ορίζουν, με βάση την πνευματικὴ τους ἐπάρκεια, και πρεσβυτέρους για να τελούν την Εξομολόγηση. Βασικὴ προϋπόθεση της συμμετοχῆς στο Μυστήριο της Εξομολόγησης είναι η ειλικρινῆς μετάνοια του ἀνθρώπου για την ἀνυπακοή στο θεῖο θέλημα. Στη Ορθοδοξία το Μυστήριο αυτό έχει ως σκοπὸ την ἀναγωγή του ἀνθρώπου στην ἀγαπητικὴ του σχέση με το Θεό.

Η δεύτερη ομάδα των Ιερών Μυστηρίων περιλαμβάνει τα προαιρετικά Μυστήρια:

Μη επαναλαμβανόμενα

Ιερωσύνη. Η Ιερωσύνη ή Χειροτονία είναι το Μυστήριο, κατά το οποίο με την επίθεση των χειρῶν του επισκόπου στο χειροτονούμενο μεταδίδεται η χάρη του Αγίου Πνεύματος σε αυτόν και του παρέχεται το δικαίωμα να ιερουργεί και να ποιμαίνει την Εκκλησία. Υπάρχουν τρεις τελετές χειροτονίας κατά τους βαθμούς ιερωσύνης α) Χειροτονία Διακόνου β) Χειροτονία Πρεσβυτέρου γ) Χειροτονία Επισκόπου. Η χειροτονία πρεσβυτέρου και διακόνου τελείται από έναν επίσκοπο ενώ για τη χειροτονία επισκόπου απαιτούνται τουλάχιστο δύο επίσκοποι.

Επαναλαμβανόμενα

Γάμος. Στην Ορθόδοξη Εκκλησία το Μυστήριο του Γάμου υφίσταται ως πνευματικὴ ἔνωση του ἀνδρα και της γυναίκας και ως σαρκική για τη διαιώνιση του ἀνθρώπινου γένους. Ο γάμος δεν αποτελεί κατ' ἀρχήν επαναλαμβανόμενο μυστήριο, θεωρούμενος ἀδιάλυτος. Η Εκκλησία, όμως, προκειμένου να διαφυλάξει τον ἀνθρώπο από χειρότερη διάπτωση και δρώντας κοινωνικά και «κατ' οικονομίαν», θέσπισε τη λύση του γάμου καθώς και ειδική τελετή για δεύτερο γάμο, επιτρέποντας συνολικά την τέλεση τριῶν γάμων για τα μέλη της.

Ευχέλαιο. Το Μυστήριο του Ιερού Ευχελαίου εδράζεται σε δύο χωρία της Καινής Διαθήκης. Το πρώτο είναι από την επιστολή του Ιακώβου του Αδελφοθέου «ἀσθενεῖ τις ἐν ὑμῖν; προσκαλεσάσθω τοὺς πρεσβυτέρους τῆς ἐκκλησίας, καὶ προσευξάσθωσαν ἐπ' αὐτὸν ἀλείψαντες αὐτὸν ἐλαίῳ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου• καὶ ἡ εὐχὴ τῆς πίστεως σώσει τὸν κάμνοντα, καὶ ἐγερεῖ αὐτὸν ὁ Κύριος• κἂν ἁμαρτίας ἦ πεποιηκώς, ἀφεθήσεται αὐτῷ.» Ιακ.5.14 και το δεύτερο από το Κατά Μάρκον Ευαγγέλιο «καὶ ἤλειφον ἐλαίῳ πολλοὺς ἀρρώστους καὶ ἐθεράπευον.» Μαρκ.6.13. Ὅπως γίνεται φανερό από τα παραπάνω σκοπός του Ευχελαίου είναι η ίαση οποιασδήποτε ασθένειας, ως διαταραχή της αρμονικής λειτουργίας του σώματος, που κατά την ορθόδοξη θεολογία οφείλεται σε πνευματικά αίτια και κυρίως στη διαταραχή των σχέσεων του ανθρώπου με τον Θεό.

Ιερά Μυστήρια

Με τον όρο Μυστήρια αναφερόμαστε γενικά στις θεοσύστατες τελετές της Ορθόδοξης Εκκλησίας που είναι απαραίτητες για τη σωτηρία του ανθρώπου, οι οποίες έχουν σκοπό τον αγιασμό των μελών της, την ένωση τους με τη θεότητα και την δυνατότητα να κληρονομήσουν την αιώνια ζωή. Τα μυστήρια είναι αγωγοί της νέας πνευματικής ζωής με την είσοδο στο κράτος της χάριτος, που εγκαινίασε ο Χριστός.

Ιερά Μυστήρια

Είναι θεοσύστατα επειδή τα ίδρυσε είτε ο ίδιος ο Θεάνθρωπος άμεσα, είτε έμμεσα διά των Αποστόλων του, οι οποίοι βασίστηκαν στις πράξεις και τη διδασκαλία του Ιησού, οδηγούμενοι στην πλήρη κατανόηση τους φωτιζόμενοι από το Άγιο Πνεύμα.

Ονομάζονται Μυστήρια επειδή αυτό που μεταφέρουν είναι μυστικό και αθέατο στους σωματικούς οφθαλμούς, δεν μπορεί δηλ. ο άνθρωπος να αντιληφθεί με τις εξωτερικές του αισθήσεις τη μεταβίβαση και τη λειτουργία της χάριτος στην ψυχή του. Κατά συνέπεια, όλα τα μυστήρια έχουν ένα διπλό χαρακτήρα, ταυτόχρονα εξωτερικό και εσωτερικό, που αποτελεί το διακριτικό χαρακτηριστικό του κάθε μυστηρίου. Σύμφωνα με τον χαρακτήρα αυτό, τα μυστήρια είναι ταυτόχρονα ορατά και άορατα, συνδυασμός ενός εξωτερικού, ορατού σημείου (πράξης με συμβολισμό), με μια εσωτερική, πνευματική χάρη. Κατ' αυτό τον τρόπο, στο βάπτισμα, για παράδειγμα, ο χριστιανός υφίσταται μια ορατή κατάδυση στο νερό, ενώ ταυτόχρονα καθαρίζεται εσωτερικά από τις αμαρτίες του.

Κάθε μυστήριο που τελείται εκτός της Ορθόδοξης Εκκλησίας θεωρείται άκυρο, ενώ δεν έχει εξουσία για την τέλεσή του ο πιστός που δεν έχει λάβει το ειδικό χάρισμα της ιερωσύνης κατ' αδιάκοπη αποστολική διαδοχή.

Σύμφωνα με τη διδασκαλία της Ορθόδοξης Εκκλησίας οι ιερείς ή η επίσκοποι είναι κυρίως τα απαραίτητα όργανα, μέσω των οποίων επιτελεί ο Χριστός τα μυστήρια ως Μέγας Αρχιερέας. Στο πνεύμα αυτό, ο ορθόδοξος ιερέας κατά την τέλεση των μυστηρίων, απαγγέλλει τις ιερουργίες σε τρίτο ενικό πρόσωπο ("Βαπτίζεται ο δούλος του Θεού", "αρραβωνίζεται", "μεταλαμβάνει" κ.λπ.).

Ο αριθμός των μυστηρίων στην Ορθόδοξη Εκκλησία

Σύμφωνα με τον κλασικό ορισμό των μυστηρίων, τα μυστήρια στην Ορθόδοξη Εκκλησία αριθμούνται σε επτά. Ο ορισμός αυτός όμως απηχεί σχολαστικές αντιλήψεις[1]. Ο κλειστός αριθμός των επτά μυστηρίων, στην παράδοση της Ορθόδοξης Εκκλησίας ανευρίσκεται για πρώτη φορά κατά το 13ο αιώνα. Οι βασικοί μάλιστα δογματολόγοι πατέρες της εκκλησίας δεν προβαίνουν

σε καμία καταμέτρηση των μυστηρίων, ενώ κατά τις αναφορές τους προκύπτουν ουκ ολίγες διαφοροποιήσεις ως προς την αρίθμησή τους[2]. Χαρακτηριστικό είναι ακόμα πως και οι δύο ορθόδοξες πηγές που αριθμούν τα μυστήρια ως επτά κατά το 13ο αιώνα, δεν είναι απλώς ισχνές[3], αλλά και διαφοροποιημένες. Στην πρώτη περίπτωση ο μοναχός Ιωβ Ιασίτης αριθμεί επτά μυστήρια, συγκαταλέγοντας όμως εν μέσω αυτών τη μοναχική κουρά, στη δε δεύτερη περίπτωση ομιλούμε για τον Μιχαήλ Η΄ Παλαιολόγο, ο οποίος θεωρείτο ενωτικός. Το πιο χαρακτηριστικό στοιχείο της περίπτωσης του Μιχαήλ είναι πως το ντοκουμέντο της ομολογίας των επτά μυστηρίων, προέρχεται από την ενωτική σύνοδο του 1274 στη Λυών, όπου σκοπό είχε να παρευρεθεί και ο πατέρας της σχολαστικής θεολογίας, Θωμάς Ακινάτης[4].

Από τις ιστορικές πηγές εξάγονται επίσης σημαντικά δεδομένα περί της μη οριοθέτησης των μυστηρίων σε ένα αριθμό επτά κλειστών τελετών. Φερ ειπείν, ενώ τα "μνημόσυνα" και η "μοναχική κουρά" στη σημερινή ορθόδοξη παράδοση πολλές φορές δεν κατατάσσονται στα μυστήρια, ο Διονύσιος Αρεοπαγίτης και ο Θεόδωρος Στουδίτης μιλούν περί μυστηριακού γεγονότος[5]. Το ίδιο συμβαίνει και στην περίπτωση της κουράς όπου προστίθεται η μαρτυρία του μοναχού Ιωβ. Κατά το Βασίλειο Στεφανίδη μάλιστα είναι φανερό πως "κατά την εποχή εκείνη (των πατέρων) υπήρχεν αστάθεια περί της εννοίας και του αριθμού των μυστηρίων"[6], ενώ κατά τον Κάλλιστο Ware "όταν μιλάμε για επτά μυστήρια δεν πρέπει να τα απομονώνουμε από τις πολλές άλλες πράξεις της Εκκλησίας που διαθέτουν μυστηριακό χαρακτήρα, και οι οποίες συμβατικά ονομάζονται μυστηριακές πράξεις ή Αγιαστικές τελετές. Στις Πράξεις αυτές ανήκει η τελετή της μοναχικής κουράς, ο Μεγάλος Αγιασμός των θεοφανείων, η τελετή της ταφής"[7].

Συνοπτική περιγραφή των μυστηρίων

1. Βάπτισμα: Το ιερό βάπτισμα αναγεννά πνευματικά τον άνθρωπο, σε μια νέα ένθεη ύπαρξη, ως τέκνο Θεού, ενσωματώνοντας το βαπτισθέντα στο μυστικό σώμα της Εκκλησίας. Είναι μια υποχρεωτική πράξη για όποιον επιθυμεί να γίνει χριστιανός, που πραγματοποιείται με τριπλή κατάδυση σε νερό, στο όνομα της Αγίας Τριάδας και δι αυτού, ο άνθρωπος καθαίρεται από κάθε αμαρτία. Όπως η φυσική γέννηση του ανθρώπου γίνεται μία και μόνη φορά έτσι συμβαίνει και με τη βάπτισμα η οποία αποτελεί την αποκατάσταση της φύσης του ανθρώπου από τη φθορά και το θάνατο. Γι αυτό και ο αναβαπτισμός θεωρείται αμάρτημα. Το βάπτισμα ως νέα γέννηση κι ως αρραβώνας μίας εσχατολογικής πορείας έχει νομοτελειακή προτεραιότητα[8]. Ως στόχο έχει την παροχή νέας ζωής, που στη μετέπειτα εσχατολογική πορεία του ανθρώπου συνεργεί συνάμα με την εκκλησιαστική ζωή. Γι αυτό και το βάπτισμα αποτελεί εγκεντρισμό στη ζωή, γέννηση σε αυτή και τελικώς πορεία σε μία τελειωτική οδό[9]. Έτσι άνθρωπος δε γίνεται μέλος αποδεχόμενος απλώς μερικές θεωρητικές αρχές και αξιώματα ή κάποιες ηθικές δεσμεύσεις, αλλά με μία έμπρακτη αισθητή ενέργεια, ένα πραγματικό αισθητό συσχηματισμό στο θάνατο και την ανάσταση του Ιησού Χριστού[10].

2. Χρίσμα: Το χρίσμα είναι το μυστήριο που σφραγίζει με τις δωρεές και τα χαρίσματα του παναγίου Πνεύματος τη νέα πνευματική ζωή, που αρχίζει με το βάπτισμα και συνεχίζεται με έναν βίο θεοφιλή και φιλόχριστο. Επίσης το μυστήριο αυτό δεν επαναλαμβάνεται. Το χρίσμα ουσιαστικά παρέχει τη χαρισματική εξουσία για τον αγώνα της άσκησης, της προκοπής και της τελείωσης, όπου το βαπτισμένο μέλος πλέον μέσω των ενεργειών του Αγίου Πνεύματος, πλουτίζεται και θεραπεύεται[11]. Ο άνθρωπος με το μυστήριο αυτό κινείται άμεσα προς τη πραγμάτωση του σκοπού της βασιλείας του Θεού, παρέχοντάς του την ίδια την αλήθεια και την αγαθότητα, στο μέτρο της συνεργίας και της άσκησης που το ίδιο το μέλος πραγματοποιεί[12]. Έτσι με τη βοήθεια του Αγίου Πνεύματος ο άνθρωπος καθαιρεί τις δαιμονικές δυνάμεις, σφραγιζόμενος με τη σφραγίδα της προσωπικής υιοθεσίας του Κυρίου, μέσω τη προσωπικής παρουσίας της Αγίας Τριάδος στα μυστικά βάθη τη ύπαρξής του[13].

3. Μετάνοια: Η μετάνοια είναι το ιερό μυστήριο που αποκαθιστά την πνευματική υγεία της ψυχής, όταν αυτός που μετανιώνει ειλικρινά για τ' αμαρτήματα του και τα εξομολογείται στον πνευματικό της Εκκλησίας λειτουργό, λαμβάνει άφεση αμαρτιών, γινόμενος και πάλι φίλος και τέκνο αγαπητό του Θεού. Το μυστήριο αυτό επαναλαμβάνεται, ανάλογα με τις πνευματικές ανάγκες των πιστών. Έτσι σκοπός του μυστηρίου είναι η θεραπεία των τραυμάτων της πτώσης των ανθρώπων με την άφεση των αμαρτιών. Η εξουσία αυτή μάλιστα -της άφεσης των αμαρτιών- προκύπτει από το ίδιο το εκκλησιαστικό σώμα που ως κοινότητα ή δια μέσου του χαρισματικού φορέα, που είναι ο επίσκοπος (και δια μέσου αυτού οι υπόλοιποι πρεσβύτεροι) παρέχουν δραστική ίαση και διόρθωση των πνευματικών νοσημάτων[14].

4. Θεία Ευχαριστία: Η Θεία Ευχαριστία τρέφει αληθώς, με το σώμα και το αίμα του Χριστού τα μέλη της Εκκλησίας, τα ενώνει εσωτερικά με τη θεότητα και τα θεοποιεί με προϋπόθεση τη δική τους βούληση. Στην Ορθόδοξη Εκκλησία τονίζεται η πίστη πως ο άρτος, αληθινά, πραγματικά και ουσιαστικά γίνεται αυτό το τίμιο Σώμα του Χριστού και ο οίνος το τίμιο Αίμα Του. Αυτή η μεταβολή ουδέποτε επιχειρείται να εξηγηθεί στην Ορθόδοξη Εκκλησία[15] και όποια ορολογία κι αν χρησιμοποιηθεί για το γεγονός αυτό, δεν αποτελεί σε καμία περίπτωση προσπάθεια ερμηνείας ή κατανόησης. Η Θεία Ευχαριστία, είναι μυστήριο επαναλαμβανόμενο, που αποτελεί τη θύρα της εσχατολογικής πορείας του ανθρώπου στον ορίζοντα της ανάστασης. Είναι η συμμετοχή των μελών της εκκλησίας στη δωρεά της αφθαρσίας, της αθανασίας και της απολύτρωσης η οποία όμως δε συντελείται ειδωλικά και εξωπραγματικά, αλλά εν μέσω της καθάρσεως των δαιμονικών δυνάμεων[16].

5. Ιεροσύνη: Η ιεροσύνη είναι το ιερό μυστήριο που παρέχει δια της χειροτονίας τους λειτουργούς της Εκκλησίας, μια ειδική τάξη μελών της, η οποία κηρύσσει το λόγο του Θεού, τελεί τα ιερά μυστήρια, ποιμαίνει πνευματικά τα μέλη της Εκκλησίας και διοικεί το σώμα της. Το μυστήριο αυτό δεν είναι επαναλαμβανόμενο. Η ιεροσύνη είναι ουσιαστικά το ειδικό χάρισμα, που παρέχεται μέσω της χειροτονίας σε μερικά μέλη του σώματος της εκκλησίας για να τη διακονούν και να την ποιμαίνουν ύστερα από τη συναίνεση του ίδιου του σώματος[17]. Αυτή η χαρισματική εξουσία που προέρχεται από τον Ιησού Χριστό δεν αποτελεί κανενός είδους μεσιτική εξουσία και δύναμη, αφού μόνος μεσίτης και αρχιερέας είναι ο Ιησούς Χριστός. Έτσι δεν αποτελεί κάποια κάστα, αλλά δύναμη κατά την οποία μετέχουν όλα τα μέλη της εκκλησίας ως "βασιλείο ιεράτευμα" κάτι που τελικά αποτελεί το διαχωρισμό της ειδικής από τη γενική ιεροσύνη. Η πράξη αυτή πρέπει να τονιστεί πως βρίσκει μία ιστορική συνέχεια, αφού ως χάρισμα μεταδόθηκε από τον Ιησού Χριστό στους Αποστόλους και από αυτούς στους μαθητές τους και τελικά τους επισκόπους[18].

6. Γάμος: Ο γάμος είναι το μυστήριο, δια του οποίου δημιουργείται, ευλογείται και αγιάζεται η ορθόδοξη οικογένεια. Κατ' οικονομία, το μυστήριο επαναλαμβάνεται το πολύ μέχρι τρεις φορές. Είναι μυστήριο το οποίο ενώνει άνδρα και γυναίκα με φυσικό δεσμό, μέσω τη θείας ευλογίας, το οποίο σα στόχο έχει να κατανικήσει το θάνατο, αλλά και συνάμα τη λειτουργία, τη συνέχιση και την ολοκλήρωση του ιστορικού γίνεσθαι προς τη τελείωση[19].

7. Ευχέλαιο: Το ευχέλαιο είναι αυτό που παρέχει πρωτεύοντως τη σωματική ίαση στα ασθενούντα μέλη της Εκκλησίας, δευτερευόντως δε και την πνευματική τους υγεία, την άφεση των αμαρτιών. Στην Ορθόδοξη Εκκλησία δεν υπάρχει περιορισμός ως προς το χρόνο της τελέσεως του μυστηρίου. Όταν ένας χριστιανός είναι ασθενής ή επιθυμεί να προετοιμασθεί για τη θεία Κοινωνία, είναι δυνατόν να καλέσει τους κληρικούς προς τέλεση του Ευχελαίου. Το μυστήριο αυτό ήδη τελείτο κατά την εποχή των Αποστόλων, όπως μας πληροφορεί ο Ιάκωβος ο αδελφός[20]. Το ευχέλαιο όπως κάθε μυστήριο παρέχει άφεση, αλλά ειδικώς σωματική υγεία, αποτελώντας μία συνέχιση των θεραπευτικών θαυματουργικών ενεργειών του Ιησού Χριστού. Αυτή η θεραπεία φυσικά διαφέρει από μία ιατρική θεραπεία, ενώ θα πρέπει αποφεύγονται οι μηχανικές μαγικές επενέργειες μία τέτοια πρακτικής, αφού απαιτείται συγκατάθεση και εν Χριστώ βίο, από την πλευρά του πιστού.

* Μνήμη νεκρών: Οι εξόδιες ακολουθίες και τα μνημόσυνα φανερώνουν την εκκλησία ως σώμα ζώντων και τεθνεώτων. Αποτελούν ουσιαστικά την ισχυρή και ζωντανή πίστη των μελών. Οι δεήσεις προς τους κεκοιμημένους αποτελούν την υπέρτατη εκδήλωση αγάπης και συνάμα την κορύφωση της πίστης και της ελπίδας στους ακατάλυτους δεσμούς των μελών του σώματος, οπού ο θάνατος δεν μπορεί να κυριαρχήσει, όπως και η λήθη του.

* Μοναχική κουρά: Το μυστήριο της μοναχικής κουράς εισάγει το ήδη βαπτισμένο μέλος σε αδιάκοπη μετάνοια, μνεία και μνήμη του Θεού. Ο άνθρωπος αποφασίζει να κινηθεί σε ένα πιο γοργό δρόμο προς την τελείωση. Η κουρά αποτελεί ουσιαστικά ένα νέο βάπτισμα, μία γέννηση στο χώρο της θείας δόξας[21]. Εντάσσεται τελικά το μέλος της εκκλησίας στην περιρρέουσα ατμόσφαιρα της νοεράς προσευχής, μακριά από ατομοκεντρικά ή εγωκεντρικά μορφώματα.

Θεολογία

Στην ορθόδοξη θεολογία η προκοπή και ο πλουτισμός της ύπαρξης για τη μετοχή στην βασιλεία του Θεού, δεν εννοείται σε ηθικά πλαίσια, αλλά μέσα από μία ενεργειακή σχέση[22]. Γι αυτό και τα μυστήρια αποτελούν το ζωντανό λόγο του Θεού[23]. Το άκτιστο παρέχει και το κτιστό μεταλαμβάνει. Αυτή είναι η μυστηριακή σχέση του Θεού με τον άνθρωπο, που βασίζεται σε μία καθαρά ενεργειακή και πραγματική διάσταση[24], γι αυτό και ουσιαστικά τα μυστήρια είναι τα μέσα τα οποία πραγματώνουν τη σχέση Θεού και ανθρώπου[25]. Η ύπαρξη κάθε ανθρώπου, όπως διατηρείται και προκόβει αποτελεί έκφραση της μυστηριακής σχέσης των δύο αυτών πόλων. Οι εκφάνσεις αυτές όμως παίρνουν την ιδιάζουσα και αποκλειστική φανέρωσή τους μέσα στο σώμα της εκκλησιαστικής κοινότητας. Γι αυτό και τα μυστήρια "φανερώνονται ως ενέργειες, λειτουργίες και έργα του σώματος, που τελειώνουν την προκοπή των μελών στα πλαίσια της μετοχής στη ζωή του Θεού, και άρα στα πλαίσια της θεογνωσίας"[26]. Εξού και τα μυστήρια πραγματοποιούν προοδευτικά τη μεταμόρφωση αφενός του "είναι", δηλαδή της φύσης του ανθρώπου, αφετέρου του "εϋ είναι" δηλαδή της προσωπικότητας και της βούλησης[27].

Τα μυστήρια όλα, όπως και κάθε ένα ξεχωριστά, δεν μπορούν να θεωρηθούν αποκομμένα από τη φυσική και ιστορική πραγματικότητα, ούτε ως αφηρημένες ή μαγικές πράξεις[28]. Μία μαγική πράξη υπερβαίνει μία κατάσταση νομοτελειακής πραγματικότητας που ξεπερνά τα φυσικά όρια. Αντίθετα τα χριστιανικά μυστήρια δε γίνονται "μηχανιστικά" αλλά προάγουν τη ζωή μέσα στα φυσικά πλαίσια και με βάση την προκοπή και τη συνεργία του μέλους. Πρέπει δηλαδή να γίνει κατανοητό πως αν δεν ενεργοποιηθεί η θέληση του ανθρώπου, τα μυστήρια δεν μπορούν να πραγματώσουν κανένα από τα έργα της τελείωσης[29]. Έτσι αποτελούν την αλήθεια και τη ζωή "σαρκωμένα" μέσα στη φυσική και ιστορική πραγματικότητα[30]. Με αυτή την προοπτική κατανοείται η χρήση των υλικών στοιχείων, τα οποία μεταβάλλονται και καθαγιάζονται, λαμβάνοντας ειδικό νόημα και περιεχόμενο. "Η Ορθοδοξία δε, απορρίπτει κάθε προσπάθεια που αποσκοπεί στο να καταστήσει τα μυστήρια λιγότερα υλικά. Το ανθρώπινο πρόσωπο πρέπει να θεωρηθεί από ολιστικούς όρους, ως μία αδιάλυτη ενότητα σώματος και ψυχής...με τον τρόπο αυτό τα μυστήρια μας μεταφέρουν στο γεγονός της σάρκωσης, όταν ο Χριστός έλαβε υλική σάρκα και την κατέστησε όχημα του Αγίου Πνεύματος"[31]. Τα μυστήρια τελικά είναι υπεύθυνα για τη διαρκή καθάρηση των δαιμονικών δυνάμεων, η οποία επιτελείται μέσα από την εκκλησιαστική δομή του σώματος της εκκλησίας, προς θεραπεία, πρόοδο και θρίαμβο κατά των δαιμονικών δυνάμεων.

Η ορθόδοξη θεολογία απέφυγε για πολλούς αιώνες τη αυτονόμηση των μυστηρίων. Σε αντίθεση όμως με την πατερική θεολογία, η σχολαστική θεολογία αυτονόμησε τα μυστήρια. Αποτέλεσμα του γεγονότος αυτού ήταν η διαφοροποίηση της χάριτος, σε ενεργή και επαρκή, ως δύο καταστάσεις της χάριτος όπου η δεύτερη έπαιτε της πρώτης ως στάδιο της τελείωσης του ανθρώπου. Αντίστοιχη θεολογία, με αυτονόμηση των μυστηρίων ποτέ δε νοήθηκε από την πατερική και βιβλική θεολογία. Η αυτονόμηση αυτή όμως οδήγησε σε μία ακόμα εσφαλμένη εκκλησιολογική ατραπό. Το

διαχωρισμό των μυστηρίων σε υποχρεωτικά και προαιρετικά. Κάτι τέτοιο από άποψη ορθόδοξης εκκλησιολογίας θεωρείται λάθος[32]. Κάθε μέλος του σώματος, κατά φυσική αναγκαιότητα, μετέχει σε όλα τα χαρίσματα. Και ο γάμος στην Ορθόδοξη Εκκλησία δεν είναι προαιρετικός αφού η εκκλησία δε δέχεται την ελεύθερη αγαμία ως ατομικό δικαίωμα, αλλά ως χάρισμα μέσα στην εκκλησία. Και στην ιερωσύνη επίσης μπορεί να απαιτείται χειροτονία για κάποιο μέλος, αλλά το κάθε μέλος μετέχει της γενικής ιερωσύνης, αφού είναι δεδομένο πως στην Ορθόδοξη Εκκλησία δεν μπορεί να τελεστεί κανένα μυστήριο δίχως την παρουσία λαού, κάτι που δείχνει τη μετοχή αυτή.

Πρέπει επίσης να επισημανθεί πως η ποικιλία των χαρισμάτων που παρέχουν τα μυστήρια, δεν είναι κοινή. Ακόμα και αν μερικά από αυτά έχουν κάποιες κοινές ιδιότητες, όπως φερ ειπείν να παρέχουν θεραπεία και άφεση, συνάμα κάθε ένα παρέχει μια ιδιαίτερη και μοναδική, αναντικατάστατη εργασία, διακονώντας το όλο σώμα. Αυτό που γενικότερα πρέπει να κατανοηθεί είναι πως δεν υπάρχει κανένας άκαμπτος διαχωρισμός μιας ευρύτερης ή στενότερης έννοιας του όρου μυστήριο. Ολόκληρη η χριστιανική ζωή πρέπει να θεωρείται ως μία ενότητα, ως ένα μοναδικό μεγάλο μυστήριο, που οι διάφορες πτυχές του εκφράζονται με μία μεγάλη ποικιλία πράξεων[33]. Η σχέση λοιπόν του μυστηρίου του Χριστού και του μυστηρίου της εκκλησίας προσδιορίζει σαφώς όχι μόνο τη χριστοκεντρική οντολογία της Εκκλησίας, αλλά και το βαθύτερο νόημα της πνευματικής ζωής. Είναι χαρακτηριστικό άλλωστε πως και ο Άγιος Νικόλαος Καβάσιλας επισημαίνει πως η εκκλησία "σημαίνεται εν τοις μυστηρίοις". Γι αυτό και η εν Χριστώ ζωή είναι δυνατή μόνο στην οργανική σχέση με το σώμα της εκκλησίας και με τη ζωογόνο πνοή του Αγίου Πνεύματος, το οποίο συγκροτεί το "θεσμό της εκκλησίας". Η συμμετοχή τελικώς των πιστών στο πασχάλιο δείπνο του Κυρίου ενεργοποιείται με το φωτισμό του Αγίου Πνεύματος, το οποίο χορηγεί την ποικιλία των χαρισμάτων και καθιστά δυνατή τη γέννηση της εν Χριστώ νέας ανθρωπότητας[34].

Ο χαρακτήρας των μυστηρίων

Τα μυστήρια δεν αποτελούν αφηρημένα φιλοσοφικά σύμβολα, αφού τα μέσα που τα προάγουν έχουν πάντα ένα αληθινό αντίκρουσμα, όπως κάθε τύπος και σύμβολο, απεικονίζοντας την ίδια την ιστορία της θείας οικονομίας[35]. Όπως υπομνηματίζει ο άγιος Νικόλαος Καβάσιλας, τα μυστήρια αποτελούν μέλη, κλάδοι και κλήματα του σώματος του Χριστού, της ίδιας της ιστορικής εκκλησίας. Αποτελούν τις θυρίδες, από όπου ο ήλιος της δικαιοσύνης περνά[36]. Εξού και ο χαρακτήρας των μυστηρίων είναι πέρα για πέρα αντιμαγικός. Αυτό συμβαίνει δε, όχι επειδή απλώς αποτελούν εκφάνσεις ενός σώματος, αλλά συνάμα, διότι το κάθε μυστήριο θεμελιώνεται σε ένα φυσικό δεδομένο ή σε ένα ιστορικό συμβάν. Δεν υπάρχουν μυστήρια ως απλές τελετές στην Ορθόδοξη Εκκλησία, αλλά φυσικά και ιστορικά γεγονότα που κάνουν τα μυστήρια. Το βάπτισμα λόγου χάρι δεν θα είχε υπόσταση αν δεν είχε προηγηθεί η ενανθρώπιση, ο σταυρικός θάνατος και η ανάσταση του Κυρίου. Το χρίσμα δε θα είχε αξία αν ο θεάνθρωπος δεν έχριζε με την αληθινή ένωσή του, την ανθρώπινη φύση. Για τον ίδιο λόγο δε θα υπήρχε ούτε ιερωσύνη. Ακόμα και ο γάμος δε θα μπορούσε να υπάρξει απ αρχής κτίσεως αν δεν είχε υπάρξει ο φυσικός δεσμός μεταξύ άνδρα και γυναίκας. Έτσι αν παρατηρήσουμε τη λειτουργία των μυστηρίων θα δούμε μια κοινωνική φυσιολογία για την ορθή ανάπτυξη των μελών ενός κοινωνικού σώματος. Βλέπουμε γέννηση (βάπτισμα), κίνηση (χρίσμα), τροφή (Θεία Ευχαριστία), κυβέρνηση (ιερωσύνη) κλπ. Τα μυστήρια λοιπόν προκύπτουν μέσα σε μία ιστορική και φυσική ανάγκη για την ανάπτυξη μιας κοινωνίας, ανταποκρινόμενα σε μία λειτουργικότητα ενός σώματος, που απαρτίζει ένα σώμα σε αισθητές και νοητές διαστάσεις, αξεδιάλυτα ενωμένες[37].

Τα μυστήρια όμως πέραν των δεδομένων αυτών προϋποθέτουν την ελεύθερη βούληση του ανθρώπου, τη συνεργία του καθώς και τη συγκατάθεσή του, ειδάλλως δεν παρέχουν ζωή, αγαθότητα και προκοπή. Όπως υπομνηματίζει ο Χρήστος Γιανναράς "αν χρησιμοποιούμε για τα γεγονότα αυτά την ελληνική λέξη μυστήριο, δεν είναι για τους αποδώσουμε αποκρυφιστικό

χαρακτήρα, αλλά για να δηλώσουμε ότι η ένταξη και δυναμική πρόσβαση στη ζωή της εκκλησίας δεν εξαντλείται στη φαινομενολογία των αισθητών συμβάντων. [Αυτό διότι] Η συμβατική γλώσσα...δεν επαρκεί για τον προσδιορισμό της. Προϋποτίθεται η καθολική εμπειρική μετοχή του ανθρώπου για να κατορθωθεί η γνώση των δυνατοτήτων της ζωής που τελεσιουργείται μέσα στην εκκλησία"[38]. Γι αυτό και κάθε αντίληψη θεσμική ή γραφειοκρατική που θεωρεί τα μυστήρια ως τυπική ιεροπραξία παρέχοντας υπερφυσική χάρη ή δικαίωση ή καταξίωση είναι "ολότελα άσχετη με τη ζωή και τη δυναμική αναγέννηση της ζωής, την αφθαρσία και την αθανασία που χορηγεί το Πνεύμα το Άγιο του Θεού, συνιστώντας την εκκλησία"[39].

Ιστορικά στοιχεία περί της τελέσεως των μυστηρίων

Όπως είναι γνωστό τα μυστήρια στην αρχαία εκκλησία είχαν μυστικό χαρακτήρα. Ο μυστικός αυτό χαρακτήρας επιβαλλόταν στους αβάπτιστους μέχρι και την 5η εκατονταετηρίδα, όπου πλέον εξέλιπαν οι εθνικοί και οι κατηχούμενοι[40]. Πέραν του γεγονότος όμως αυτού στην αρχαία εκκλησία η έννοια μυστήριο ελάμβανε και μία δεύτερη σημασία. Τη σημασία του εκκλησιαστικού δράματος[41]. Τα εκκλησιαστικά δράματα ήταν ουσιαστικά εκκλησιαστικές εορτές που τελούνταν στους ναούς και περίξ αυτών. Τέτοια ήσαν η Έγερση του Λαζάρου, ο Νιπτήρ, η σταύρωση κατά τη μεγάλη εβδομάδα. Συνολικά τα εκκλησιαστικά δράματα ήσαν 9 και εισήχθησαν στην εκκλησία κατά τον 9ο αιώνα, μετά από πρόταση του Πατριάρχου Μαυρικίου[42].

"Για ιστορικά στοιχεία τελέσεως των μυστηρίων διαβάστε το λήμμα του κάθε μυστηρίου ξεχωριστά"

Υποσημειώσεις

1. Ν. Ματσούκας, *Δογματική...Β'*, σελ. 473
2. Χαρακτηριστικά: Ιωάννης Δαμασκηνός μιλά για δυο, ο Διονύσιος Αρεοπαγίτης για έξι, Ο Μητροπολίτης Εφέσου Ιωάσαφ για 10
3. Χρ. Ανδρούτσος, *Δογματική...*, σελ. 314-15
4. Ν. Ματσούκας, *Δογματική...Β'*, σελ. 473
5. Β. Στεφανίδης, *Εκκλησιαστική Ιστορία*, σελ. 464
6. Β. Στεφανίδης, *Εκκλησιαστική Ιστορία*, σελ. 464
7. Κάλλιστος Ware, *Η Ορθόδοξη Εκκλησία*, σελ. 437
8. Ν. Ματσούκας, *Δογματική και Συμβολική θεολογία Γ'*, σελ. 277
9. ο.π., σελ. 278
10. Χρήστος Γιανναράς, *Το αλφαβητάρι της Πίστης*, σελ. 199
11. Ν. Ματσούκας, *Δογματική...Γ'*, σελ. 280
12. Ν. Ματσούκας, *Δογματική...Γ'*, σελ. 280
13. Χρ. Γιανναράς, *Το αλφαβητάρι...*, σελ. 201
14. Ν. Ματσούκας, *Δογματική...Γ'*, σελ. 282
15. Ιωάννης Δαμασκηνός, *Έκδοσις Ακριβής της Ορθοδόξου Πίστεως*, 4, 13
16. Ν. Ματσούκας, *Δογματική...Γ'*, σελ. 280-1
17. Ν. Ματσούκας, *Δογματική...Γ'*, σελ. 282
18. ο.π., σελ. 283
19. Ν. Ματσούκας, *Δογματική...Γ'*, σελ. 285
20. *Επιστολή Ιακώβου* 5, 14-15
21. Lennard Ryden, *Ds Leben des Heiligen Narren Symeon von Leontios von Napolis*, Upsala 1963, σελ. 131
22. Ν. Ματσούκας, *Δογματική...Β'*, σελ. 465
23. Ν. Ματσούκας, *Δογματική...Β'*, σελ. 500
24. ο.π.
25. Νίκος Ματσούκας, *Ορθοδοξία και αίρεση*, σελ. 54
26. Ν. Ματσούκας, *Δογματική...Β'*, σελ. 465
27. Νίκος Ματσούκας, *Ορθοδοξία και Αίρεση*, σελ. 306
28. ο.π.
29. Ν. Ματσούκας, *Δογματική...Β'*, σελ. 478
30. Ν. Ματσούκας, *Δογματική...Β'*, σελ. 466

31. Κάλλιστος Ware, *Η Ορθόδοξη Εκκλησία*, σελ. 435
32. Ν. Ματσούκας, *Δογματική...Β΄*, σελ. 472
33. Κάλλιστος Ware, *Η Ορθόδοξη Εκκλησία*, σελ. 437
34. Βλ. Φειδάς, *Εκκλ. Ιστορία Α΄*, σελ. 52
35. Ν. Ματσούκας, *Δογματική...Β΄*, σελ. 468
36. Νικόλαος Καβάσιλας, *Ερμηνεία της Θείας Λειτουργίας PG 150, 452CD*
37. Ν. Ματσούκας, *Δογματική...Β΄*, σελ. 493
38. Χρ. Γιανναράς, *Το αλφαβητάρι...*, σελ. 202
39. ο.π.
40. Β. Στεφανίδης, *Εκκλ. Ιστορία*, σελ. 110
41. Β. Στεφανίδης, *ενθ.αν.*, σελ. 465
42. ο.π.

Βιβλιογραφία

- Νικόλαος Ματσούκας, *"Δογματική και Συμβολική Θεολογία Β΄"*, Πουρναράς, Θεσσαλονίκη 2007.
- Νικόλαος Ματσούκας, *"Δογματική και Συμβολική θεολογία Γ΄"*, Πουρναράς, Θεσσαλονίκη 2005.
- Χρήστος Γιανναράς, *"Το αλφαβητάρι της Πίστεως"*, Δόμος, Αθήνα 2006.
- Χρήστος Ανδρούτσος, *"Δογματική της Ορθοδόξου Ανατολικής Εκκλησίας"*, Αστήρ, Αθήνα 1956.
- Κάλλιστος Ware, *"Η Ορθόδοξη Εκκλησία"*, Ακρίτας, Νέα Σύμρνη 2007.
- Βλάσιος Φειδάς, *"Εκκλησιαστική Ιστορία"*, Τόμος Α΄, Διήγηση, Αθήνα 2002.
- Βασίλειος Στεφανίδης, *"Εκκλησιαστική Ιστορία"*, Παπαδημητρίου, Θεσσαλονίκη 1959.
- Ανδρέας Θεοδώρου, *"Βασική Δογματική Διδασκαλία - Απαντήσεις σε Ερωτήματα Συμβολικά"*, Αποστολική Διακονία, Αθήνα 2006.
- *"Μυστήριον"*, Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαίδεια, τόμ. 9, εκδ. Μαρτίνος Αθ., Αθήνα 1966, στ. 234-238

Τίποτα δέν κάνει τόσο χαρούμενη
τὴ ζωὴ μας, ὅσο ἡ εὐχαρίστηση
πού αισθανόμαστε στὴν Ἐκκλησία.
Στὴν Ἐκκλησία συντηρεῖται ἡ χαρὰ
τῶν χαρούμενων ἀνθρώπων,
στὴν Ἐκκλησία βρίσκεται ἡ εὐθυμία
τῶν στενοχωρημένων, ἡ εὐχαρίστηση
τῶν λυπημένων, ἡ ἀνακούφιση
τῶν ταλαιπωρημένων, ἡ ἀνάπαυση
τῶν κουρασμένων.

Ἐλᾶτε κοντά μου, λέει ὁ Κύριος,
ὄλοι οἱ κουρασμένοι καὶ ἀποκαμωμένοι
καὶ ἐγὼ θά σᾶς ἀναπαύσω.

Τί πιό ἀγαπητό, ἀπ'αὐτὴ τὴ φωνή,
θά μπορούσε νά ὑπάρξει;
Τί γλυκύτερο ἀπ'αὐτὴ τὴν πρόσκληση;
Ὁ Κύριος σέ προσκαλεῖ στὴν Ἐκκλησία
γιά τρυφή πνευματική.

Σέ προτρέπει γιά κατάπαυση
καὶ ὄχι γιά κόπους.

Σέ μεταφέρει ἀπὸ τὰ βάρη στὴν
ἀνάπαυση, σηκώνοντας
τὸ βάρος τῶν ἁμαρτιῶν σου.

Ἡ πνευματικὴ τρυφή θεραπεύει τὴν ἀθυμία
καὶ ἡ εὐφροσύνη γιαιτρεύει τὴν λύπη.

Ἰωάν. Χρυσόστομος
Πρὸς Εὐτρόπιον, P.G. 56, 98